

Լրագրին միջոցով որ-
և ինչէ մանուկ որ յայ-
տարարութիւն տակ
տալ յանկարծող պէտք
է 10 միջակ տա-
ռերի համար վճա-
րէ 1 կողէկ արծաթ:
Յայտարարութիւն
ընդունում է նաեւ
օտար լեզուներով:

ԺԵ՛Ր ՏԱՐԻ

ՄԵՂՈՒԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Հրատարակում է
ամէն շաբաթ օր մի
թերթ:
Տարեկան բաժանոր-
դագրութեան գինն
է 7 ռուբլի թէ
թիֆլիզէն և թէ ար-
տաքին քաղաքների
մէջ:

ԺԵ՛Ր ՏԱՐԻ

Մեղուի խնամարարութիւնը խնդրում է իւր բաժանորդներին, որ բարեհաճեն ուղարկելու տա- րեկան բաժանորդագրութեան դը- րումը:

Թիֆլիզ 26-ին օգոստոսի.

Հիւսիսային ժողովուրդները ամէն գործի մէջ
սրա յաջողութեան կրաշնորհն են և
մարդկութեան մէջ նորա օգուտներն ան-
թուելի են Բոլոր լուսաւորեալ աշխարհ-
ներում ընկերակալութեան ոգին տիրա-
պետող է ամէն գործերում. ուստի և սրա
յառաջադէմ են և մարտնչների գոհն և
մնասը այնտեղ համեմատաբար շատ փո-
քր են լինում, քան թէ այն տեղաւ ազ-
գերի մէջ, որոնց անհատները ընկերական
ոգով կապուած չեն միմեանց հետ և
գործերը կատարում են մասնաւորների
ձեռքով աւելի: Այս վիճակը թէ գործի
տեղաբնակութեան փնտէս է և թէ նորա
դանդաղ և թույլ ընթացքին նպաստող,
որովհետեւ շատ գործեր, իրանց կատարե-
լութեան և յաջողութեան հասնելու հա-
մար պահանջում են մի քանի անհատնե-
րի կենդանի ժամանակամիջոց: Եւ այսպէս
մի անհատի չինածը բոլոր մեծի մասին
միւսը փոխանակ շարունակելու քանդում է:
Եթէ սրա վերայ տեսնենք ընկեր և
այն կատարութիւնը, որ հետեանք է
ընկերական ոգու բացակայութեան, այն

ժամանակ ամենքին պարզ կ'լինի այն խեղճ
վիճակը, որ գործերը պիտի ունենան, առ-
գէտ ժողովուրդը մէջ: Այստեղ մինչև ան-
գամ հասկացող և լուսաւորեալ երևած
անհատները վարակված կատարութեան
տեսով և կամ իրանց կամքի թուրութիւ-
նից ու գործարարութեան անընդունակու-
թիւնից զրկած, տեսնելով, որ կատարե-
լագին իրանց նման զգացող և մտածող
անհատ չեն գտնում հասարակութեան
մէջ, աշխատ են լինում իրանց պակասու-
թիւնը ծածկել, քարոզելով միայն դա-
ղախարհներ, թէ գործակատարութեան մէջ
պէտք է անհատը անհիշխան լինի այն
ժամանակ, երբ այդ անհիշխանութիւնը
ամենամիտասաններն են, որովհետեւ մարդ ու-
նի կրքեր էլ, որոնք ամէն խոշորագույն և
արդիւնատէրից զրկուում են և կարող են
ստիպել նրան շատ անգամ արդարութեան
դէմ մղուելու, մանաւանդ տաք բնաւորու-
թեան տէր, անփորձ և անապրի մարդը, որոնք
շատ են ամէն բանից յափշտակում և
փրփրում, և այս դրութեան մէջ շատ
անգամ յոնքը չենք տեղ աչքն էլ
հասնում են, այնինչ նոքա զգացած գրու-
թեան մէջ ունենալով աշխոյժ և ոյժ գոր-
ծելու շատ օգուտէս կ'լինեն:

Այնուամենայն հասարակութեանց ան-
հատների յատկութիւնն է միշտ իրանց
ամենից խնայողութեամբ, մանաւանդ
եթէ այրուբն էլ կարողացել է, ևս աւելի
եթէ մի ուսումնական տնայտէլ ձեռք է
գցել. նա իւր հասարակութեան մէջ ի-
րան անհրաժեշտ իրաւունք է համարում

անհիշխան լինելը ամէն բանում և կռքի
պէս երկրպագութիւն պահանջել, մուս-
նաբով, որ կռքն ևս թէ և երկրպագու-
թիւն են ստանում և յարգվում, բայց
այնու ամենայն անկարող են և չնչին,
անզգայ և անօգուտ:

Պարզեմը խոքերն, առնելով երկու լու-
սաւորեալ և տղէտ հասարակութիւններ և
համեմատելով նրանց միմեանց հետ խո-
պրի և Ամերիկայի լուսաւորեալ երկրնե-
րում, ուր ամէն բան անհատմաստ կա-
տարեալ աստիճանի հասած է, քան տը-
գէտ հասարակութեան մէջ, ուր ընդհան-
րապէս ժողովուրդը բարբորութիւնն ու եր-
ջանկութիւնը անհատական է անգամ
տղէտ հասարակութեանց անդամներին, ա-
մէն գործ ընկերութեան կատարում է, որ
և երաշխաւոր է նորա յաջողութեան խո-
սաւորեալ երկրներում փաճառականու-
թիւնը, որ անսահման ընդարձակ է, ըն-
կերութեամբ է լինում, արհեստները ըն-
կերականութեամբ են առաջ գնացած, գի-
տութեանց կատարելագործութիւնը ըն-
կերութիւններով է լինում, զպրօքների
բարեկարգութիւնը ընկերական խորհրդա-
ծութեամբ է լինում: մինչև անգամ այն
ընկերական ոգին մշակներին էլ մեծամեծ
օգուտներ է բերում և շատ հասկանալի
է այն, որովհետեւ շատերի մտաւոր, բարո-
յական և նվթական ոյժերը միասին ա-
ւելի զօրեղ են և կարող. քան մի ան-
հատի, և իւրաքանչիւր անհատ, եթէ մի գոր-
ծում ընկեր է և ոչ վարձկան, նորա աշխոյժն

ու և ունակը նորա համար աւելի զօրեղ է,
քան երբ վարձկան է, որովհետեւ այնտեղ
նա մասն ունի այն յարգանքից, որ գործի
յաջողութիւնը ծնուցանում է ամենքի
մէջ, որովհետեւ այնտեղ նա մի տեսակ
պատասխանատուութիւն ունի իւր վերայ:
Մեր ուսանողները, ասենք, աչքերը փակեն,
որ չտեսնեն այս ամենը, մտաց յիշողու-
թեանը ինչ կասեն:

Այս լուսաւորեալ երկրներում հերթը
չէ, որ իւրաքանչիւր զպրօք ունի իւր հո-
գաբարձական կամ ուսուցչական խորհր-
դարանը, ուր քննվում են և վճռվում
զպրօքի ուսումնական և դաստիարակական
ընթացքին վերաբերեալ հարցերը և որոշ-
վում են նորա կանոնները, որոնց համ-
մատ պէտք է վարվեն գործադրող իշխա-
նութիւն վարող անհոնք, տեսնենք, կա-
ռավարիչներն և այլն, այլ և այս ևս գոր-
ծի ճիշտ յառաջադիմութեան համար փո-
քր համարելով, լինում են բազմաթիւ
զպրօքների և համադասարանների ուսուցիչնե-
րի, կառավարիչների, տեսուչների, ուսուց-
չապետների և դոկտորների ժողովներ, ուր
ներկայ են դասնվում գիտութեանց և
դաստիարակութեան հարկւրաւոր և հա-
զարաւոր մշակներ, որոնք խորհում են և
քննում նոքա վերաբերեալ նշանաւոր հար-
ցերը, որ ամենուրեք դաստիարակութիւնն
ու ուսումն կանոնաւոր և միապէս շահա-
ւէտ և ժողովրդական օգուտին ծառայող ըն-
թացք ունենայ: Այստեղ յարգվում է ա-
մէն անհատի կարծիք և շատ անգամ գրու-
թեամբ և պաշտօնով ստոր ուսուցչի ա-

Ա. Գ. Ա. Բ. Է.

Երեկոյ էր, փամբ 5-ը, Չեթուտիցն Այնի
տան դրան առաջ նստած, սովորաբար զրոյց
էին անում քանի մի հաւաքուած ծանօթ կի-
սականներ ու հարկաններ: Նոքա միջոց Չա-
փրակաւինց Մակի ձայնը մանաւանդ աւելի
էս լսվում միւսներից. սա սիրում էր բարձր
խօսել ու յաճախ ծիծաղել: Խօսակցութեան
ու ծիծաղի տարակալն այս փողոցում շատ
հնաւ էր գտնել, որովհետեւ ամէն մի անգամ
տղամարդ թէ կիսարմատ, կատու թէ շուն,
ամէն մի անգամ ու պատահմունք, նորութիւն
թէ հնութիւն, դասնում էին նիւթ սոցա ցնծալի
խօսակցութեան:

—Մէ հնդի մոտիկ արեք, էնդի մոտիկ արեք,
բացականչեց խաղաղանքի Սարգիսն ցոյց տա-
լով մի բարձրահասակ տղամարդու վերայ, ինչի
նման է:

—Քա, քա, էն ո՞վ է, ասաց ծիծաղելով Չա-
փրակաւինց Մակին, կօսիս ուխտի կօվակ է
... . խա, խա, խա ...

Ամենքը սկսան բարբորաձայն ծիծաղել:

—Հաղիք մէ էնթէնը մալի անիք, շարունա-
կեց Մակին ցոյց տալով միւս կողմը:

Ամենքը նայեցին, Նոքա մօտով անցէին կենում

երկու երիտասարդ՝ մէկը միջնահասակ, բայց
հաստ, երկար քիթով, աչքերին ակնոցներ ու
զկալին յարդեայ զկարակ դրած և շատ բարակ
փայտ ձեւերն բռնած. միւսը կարճիկ, երկար
մորուքով ու աճաղին մահակ ձեւերով պոստ
աւելով:

—Էս ո՞վքեր ին, քա, էս ո՞վքեր ին, գոչեցին
միմեան ամենքը:

—Էս մէկը կարաս է, ասաց էլի Մակին,
մէկէլը կի պալօ է ...

Կրկին ծիծաղ բարձրացաւ:

—Չէ, մէկը, կօսիս, տկճօր է, աւելացրեց
Չեթուտիցն Այնին, մէկէլը, կօսիս, ձաբրի է:

Ծիծաղը շարունակւեցաւ:

—Էս ինչ տեսայ, յանկարծ ազդաակեց
զտրճեալ Մակին, ցոյց տալով փայտոտ ուլ անց-
կացող աղջկայ վրայ: Ինչ մամիղի աղջիկը
փայտոտով է մանդալի խա, խա, խա ...

Ծիծաղը առաւել տատկացաւ:

—Ղուրթ, ղուրթ, մէ ինչ ասիմ, ասաց հիւսի
խօսակցիներին մէկը, Ախտի—Գաղախտին իր-
գուն պրակել է, չիք իմացի ...

—Ղուրթ իս ասում, բացականչեցին ամենքը:

—Ախտի—Գաղախտին ո՞վ է, հարցրեց Չու-
նա—Փիղղից Նատոն:

—Քա էս ինչ է, ծիծաղելով պատասխանեց

Մակին, քա յիս գիտի, ո՞վ է մէ վաւտով խո-
սուր ծեծում, մէկէլով ննդուց:

—Ո՞վ է, ո՞վ կրկին հնաւորքեր Նատոն:

—Քու տէքէր կիցայ աստուր տղէն ...

—Քա, էս ինչ իմացայ, զարմանալով ար-
տասանեց Նատոն, նրա անուր խօ Մատանի
Չաբուն է:

—Էդ կի է՛իք իմացի, ամա էստումէն առաջ
նրան իչի—պուզ էին կանչում, աւելացրեց Չեթ-
ուտիցն Այնին:

Գարձեալ ծիծաղ լսվեցաւ: Իչի—պուզի ամուս-
նութեան մասին հարց ու փորձ եղաւ:

—Թաղա խարար իմացիք, աղջկից, մօտ
զալով գէպի խօսակցիները հարցրեց մի ուրիշ
կիսարմատ:

—Ի՞նչ, ինչ, ինչ խաբար, ամեն կողմից
յարձակվեցան երկու վերայ հարցեր:

—Շէշխուն Բաբայէն աղջիկ է բերի:

—Ղուրթ, վուր, վուր, թաւաթ աւարա ջաղաց էր
ու հիմի ջըլիս քամու ջաղաց կուղաւանայ, ասաց
կիսարմատներին մէկը:

—Էլի ուրիշ խաբար ասիմ, շարունակեց և-
կողը, Չախմախ Սողիւնին էգուց թաղումին
մինձ բաներով: Կրծանիս պիտի տանին իւր
բաղումը թաղելու:

—Ղուրթ իս ասում, հարցրեց Չափրախա-

նից Մակին, ասումին խիտ ըլումա դովաթ է
թուլի էլ ինչ նրա փքած կնգան, նստի
ու քեփ անէ, էգէրա մէքիչ հատաւայ, խիտ
բարակ էր, նրա արեւը գիզնայ:

Յետոյ դառնալով դէպի ներկայ գտնվողները,
շարունակեց:

—Կնդիք, մէ իմքին միտա էկաւ, մայինց
լաւ օրիք է անում ու արի էլուց գնանք կըր-
ծանիս համբուրելու, մէ ուրուքմին բաղումն
էլ տուն կինանք, ճաշն էլ էնդի կուտինք ու
միմանը չիդ կուղաւանայ Ինչ կօսիք ...

—Խիտ արմաղան ասիւր, համաձայնեցան
ամենքը:

—Իժում քիդ քու մարդը վուր չի թողնի,
ասաց Չեթուտիցն Այնին Չափրախանինց
Մակին:

—Նրա աչքն էլ կարիմ, բացազանցեց Մա-
կին, խիտ այնուս գալիս է այ, նրան ո՞վ է
մըռում, միթամ մէ շուն է, քանի գուղէ հաչի:

—Չէ գիթաղվայ, շարունակեց Այնին, քու
մարդը վուր իմը ըլի, մէ սահաթ հիդը չիմ
կարայ եօլայ գնայ, զլիխ մէ չարայ կօնիմ:

—Ի՞նչ անիմ, Անա ջան, վուր ջուրը նընգ-
նիմ, պատասխանեց Մակին, ինչ ջուրը անիմ,
ամին օր հարբած տրաքած է գալի, ինչ որ
դադում ու ճարում է դիփ գինու ու արդէ է

վերայ և արժան համարեցինք քեզ մեծ եղբայրներ պաշտօնին: Այս նշանակութեան մասին կայանալի ամեն ուրեք: Օրհնեա մեզ տեք մեր ամեն մի գործում:»

Կ. Պետք, 23-ին յաշի: Այստեղ բոլոր նախարարները ժողով եղաւ Միջառաքիլային նախագահութեամբ: Խորհրդից յետոյ մեծ եղբայրները գնաց պալատ Սուլթանին զեկուցումն տալու համար: Խորհրդում հարց էր առաջարկուել, հարկաւոր է արդեօք պահպանել Մահմուդ փաշայի մացրած կառավարութեան ձեւը, թափանիկ երկիրը սահմաններ, վճարել է՝ վերանորոգել առաջուկը ձեւը, այն է բաժանել երկիրը վիլայեթներ:—

ՅԲԱՆՍԻՍ

—Փետր, 29-ին յաշի: Մի ուսումնարանի պարզեցումներովն օրը պրէքէկտ էին Ան մի շատ յարմարութեամբ ճառ ասաց, որի մէջ յայտնեց պարտադիր և ձրի ուսման անհրաժեշտութիւնը: «Տղայութեան մէջ մեծացող երեխաների թիւը շատ շատ է, ասաց նա, ոչ ոք նոյալ չէ ուսուցանում ամենակարեւոր դիմումները նոյալ զուրկ են մնում աշխատութեան ամենազարգացած գործիքից, առանց որի չկայ անկախութիւն, օրինակ և անձնական արժանատիութիւն, այդ գործիքն է «Էթիք»-ը: Առհասարակ լինելու է ձրի և պարտադիր:» — Զիյա ֆաթիմ: Ազգային լուսաւորութեան նախարար Ժիւլ Սիմօնը ուղարկել է բոլոր ուսումնարանների կառավարիչներին մի շրջաբերական, որի մէջ յայտնում է, որ յետ այսու ուսումնական պրոցրամի մէջ պէտք է մտնուի ամենուրեք և մարմնավարութիւնը:

Ֆրանսիայի և Տանկաթանի մէջ մի անընդհանրութիւն պատահեց: Ահա ինչու. Սուլթանը անգլիացոյց և Ռուսոյց զենայանքներն ընդունելու ժամանակ առ հասարակ հրաւիրում է նոսրեց, այս հիման վերայ Ֆրանսիացոյց զենայանք մարկիզ Վօշէ Սուլթանին հետ յոսուելու ժամանակ զանկութիւն է յայտնում նոսրեց: Սուլթանը թող է տալիս և հրաւիրում է նոսրեց, բայց երբ դուրս է գնում մարկիզը, իրենց հեռավորով պահանջում է իւր զենայանքից փառքը: Սուլթանը արտաքին գործոց նախարարին, որ նա փոխէ Վօշէին: Նախարարը ասում է, որ եթէ Մարկիզ Վօշէին կոչեմ փարիզ, նորա փոխարէն ոչ ոք չիմ նշանակելու: Գործը դեռ այս գրութեան մէջ է և Վօշէն գնացել է փառքից բաց դեռ ուրիշ որոշում չէ:—

ԱՆԳԼԻԱ

—Լոնտ, 29-ին յաշի: Այսօր երեսփոխանաց ժողովի նստելը զոյգվեցան: Գահական ճառում յայտնած է ժողովին հարձակալութիւն: Ճառը ուրախութեամբ յիշում է, որ Ամերիկայի հետ

—Լաւ է, դէպի, լաւ է, ասում էին նրան ժողովրդականներէր, բաւական է, Աստուծ ու միտքը արուեստ . . .

—Այս կնիքը ևս թանկար արեւի աչ, խոսում էին մեզ, այ բաղատուր մարդ, ինչ թանկար սիրով ին էին . . .

—Ո՞ր էր տանում, էլի բարձր գոյումը Մակին, էդ վարկէն իս գնում, Նօնի ջան, տան ճանիքին ինչիս մեղք զգէ՛հ, Նօնի ջան . . .

Վերջապէս կարողացան դուրս հեռացնել Մակին և Նօնիին տարան թաղիլու: Բայց խղճալի կնոջ աղիտակ ձայնը առական լացուցաւ, երբ եկեղեցւոյ յետ դռնապան նա նկատեց կատրիների վերայ նստած ծանօթ կինարմատներն, որոնք սովորաբար սպասում էին տնաներու սղաւորներին: Մակին էլ չըկարողացաւ իւրեան դուրսել, նա առական պէս արտասուք թափեց աչքերից և կսկծալի լաց լինելով սկսեց բարձր գոյալ:

Գաւն իս ինձ սիրումէր, Նօնի ջան, հօյ:

Քիզմէն մէ վաղ խօսք չիմ իմացի, Նօնի ջան, հօյ:

Նիւի վար ջանով կա խօսելի, Նօնի ջան, հօյ:

Օղբալով համա վար զուրկ յիշ գրած ունէր, Նօնի ջան, հօյ:

անընդհանրութիւնը էլէքէմայի հարցի վերաբերութեամբ արդէն վերջանալու վերայ է ուր միջնորդական դատարանների աղաթ վճիռը զօրութեամբ: Այսպիսով Ռաշիդուտին պայմանագիրը այլ ևս արդէն չի լինի երկու աղալից ահրութեանց համաձայնութեամբ: Առհարական պայմանագիրը Ֆրանսիայի հետ թաղուհին հաստատելու ժամանակ աչքի առաջ ունենալու է իւր հարատւների արդարացի պահանջը և զէպի՝ Ֆրանսիան ունեցած բարեկամական զգացմունքները: Թաղուհին համոզված է, որ ազատ առհարական Ֆրանսիայի հետ բարոյական և նիւթական օգուտ կրերէ երկու կողմին ևս: Ճառում յայտնած է Նօնիին ուրախութիւնը Գերմանիայի հետ կապած պայմանագրի համար, որով երկու տէրութիւնը յանձն են առնում վերադարձնել յանցարարներին: Յայտնում է ճառը, թէ արդէն կառավարութիւնը հոգ է քաշում Ամերիկայի արեւելեան եկրքում եղած ստրկական ռէպրեսիւցիոն համար: Ի վերջոյ յիշելով այն բոլոր օրէնքները, որով Իրլանդիան խաղաղութիւն ստացաւ և Անգլիայի հարստութիւնը աւելացաւ, ճառը ատումէ. «Հնորհակալ լինիք Աստուծոյ, նորա բարեբարութեանց համար և խնդրեք որ միշտ ողորմած լինի մեզ:»

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ՀԱՆՆԳԱՐԻԱ

—Գերմանիայից արտաքսված ճիզլիթներին մեծ մասը Գալիցիայում ապաստանարան գտան իւրեանց համար, որովհետեւ Գալիցիայի ագնուստիկականները յայտնի են իւրեանց համակրութեամբ զէպի «անսխալական» պայքը: Հասարակական կարծիքը միանշանակ հակառակ է ճիզլիթներին, ինչպէս Գալիցիայի հողերակալներին: Ըրաղբերով մինը խորհուրդ է առաջարկեց իրարայն արգելել ճիզլիթներին քարոզութիւններ անել և իւր հովանաւորութեան տակ առնել հողերակալներին:—

ԻՏԱԼԻԱ

Հոգի 22-ին յաշի: Տեղական լրագրերը հաւատարմում են թէ նախարարի հրամանով ծածկուելու էին չորս օրիորդաց ուսումնարաններ, որոնք կուսանաց կառավարութեան տակ էին: Կուսանքը ընդդիմացել են կառավարութեան հրամանին և դրոյն ուսումնարանների դռները կառավարութեան գործակալներին առաջ, ասելով թէ նոյալ չեն ընդունում իտալական կառավարութեան իրաւունքները և չեն ճանաչում նորան, Այս ատկին կառավարութիւնը ժողովրդի ազգայնացնել քաղաքականութեամբ պարտադիր կուսանաց, որ նա կարող է իւր տան մէջ կարգադրութիւններ անել:—

ԻՍՊԱՆԻԱ

—Մարտի 30-ին յաշի: Թագաւորական հրովարտակով թողութիւն է հնորհած Կարլոսանց ապստամբութեան պատճառով բոլոր դատաւորներին:

Ինչ կու դադելիք ու կուճարելիք տուն կու բերելիք, Նօնի ջան, հօյ:

Քու քաղցր լիզուն վար միտս է զալի, էք վում իմ ու խորովում իմ Նօնի ջան, հօյ:

Քու քաղցր խօսքը լաւ էլ չիմ իմանայ, Նօնի ջան, հօյ:

Ի՞նչն ինձ տարեկուսած թողիր, Նօնի ջան, հօյ:

Էրեխանցդ մէջ ինչ գուղելիք, Նօնի ջան, հօյ: Էս ինչ օր չանցի ամիկ Նօնի ջան . . .

Նա Մակին սիրուր նեղացաւ: Նորան շտաղով հապրելու տուն:

—Վայ քու միղկը, վայ քու միղկը, ասում էին իւրեանց մէջ նայողներէր մի քանիսը, ինչ լաւ մարդ ու կնիկ ին էլի, ինչ սիրում ին էլի . . .

Իսկ մի քանիսն էլ իրարու հետ չհնամբէին և միմեանց նայելով միմեանաւոր կերպով ժողտում էին:

Մի քանի օր էր միայն անցկացել այս անցքից: Անթառաղիկ Անի տան դռնն առաջ էլի ժողուած կինարմատներ էին կանգնած մութ երեկոյեան:

ԵՐԻՊՏՈՍ

Եղիպտոսի և Հաբեշտանի մէջ պատերազմ ծագեցաւ: «Daily—Telegraph» հաղորդում է որ 2,000 եղիպտացի Հաբեշտանի Բօգոս նահանգը և նորա շրջակայքն նուաճեցին: Հաբեշտանի կայսր Կալայքը 10,000 զօրով Եղիպտոսի դէմ է գնում: Պատերազմի պատճառը Հաբեշտանի քրիստոնէից և Մահմետականների մէջ պատահած անընդունակութիւնն է:—

ՀԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

ՊԵՌՈՒ

Այս հասարակագիտութեան մէջ մեծ ապստամբութիւն կար: Ապստամբների զինաւորը Գիտերնը սպանեց հասարակագիտութեան նախագահ Բալտասարին և իւրեան գիտատոր անուանեց: Բայց ժողովուրդը զայրացած նորա վարմունքից կախեց նորան լապտերի սիւնի վերայ: «Echo» լրագիրը հաղորդում է, որ նախագահին սպանելուց յետոյ ապստամբութիւնը հանդարտվեցաւ և փոխ-նախագահը նախագահի պաշտօնը սկսաւ վարել:

ԵՐԻՊՏՈՍ

Լաւմ կնք, որ Մարիամեան Հայ օրիորդաց ուսումնարանի Հաւաքարի բաժինը փակվել է և քաղաքի բաժինն էլ փակվելու մտալի է և պարտքի մէջ: Շատ ցաւալի է, որ մի հաստատութիւն, որ կարող էր օգտաւէտ զոյգութիւն ունենալ, կործանան մերձեւում է: Թող քաւեն իւրանց յանցանքը նոյալ, որոնք պատճառ դարձան այս իրողութեան: Աշխարհ է, որ նոյալ խօսքն ու գործը մի է, ինչ ասում են, նոյնն ևս գործում: Քանիքը հէշտ է, շնորհքը շինելուն է:

Լաւմ կնք նոյնպէս, որ յիշուալ ուսումնարանը կամեւում են ազատել մահից, անընդհանրով կաթուղիէ եկեղեցու բակը, յուսալով, որ այս եկեղեցին կ'ապահովեցնէ նրան զրամական կործանէ, բայց մենք լսել էինք նոյնպէս որ նոյն եկեղեցու ժողովուրդականը մնալիք էին իրանք էլ բանալու մի առանձին օրիորդաց դպրոց:

Պէտք է իմանալ, որ ոչ մի եկեղեցի չիմն չէ կարող ապահովել մի դպրոց զրամական կործանէ, այստեղ հարկաւոր են գործակաւոր և անձնուրաց, և ոչ դատարկարան ու պարճենկոտ անձինք: Գալիանեան ուսումնարանը լաւ ազատուեցաւ փորձանքից:

Մեղուի մէջ քանիցս անգամ հաղորդել էինք մեծ Մորթմանի աշխատասիրութեան մասին Հայաստանի բեւեռաձև տառերով:

—Գնան մէ Մակին դուս կանչէ, ասաց նոյնանց մէկը միւսին, չիմ դիզի թէ ինչ է տանը նոսրի, կոսիս խիտ գարգ ըլի անում . . .

—Քա տնաւում էր, ինչ թանկար էր դուրսը քաղցրը ասիլ, ասաց Անէն, կոսէր թէ դուրի՛ կսկծալի է անում . . .

—Գլիս ինչ իմ վերք անում, պատասխանեց մի ուրիշը, չէլի թէ ուրիշ մարդ ուղիւ միտք ունէ . . .

—Ի՞նչ . . . ինչիւր կոսիս . . . չըճաւատայ Անէն:

Այս խօսակցութեան ժամանակ մօտ եկաւ Մակին:

—Էս տաճարին քիզ վրայ էլնը խօսում, ասաց նորան Անէն, քու լացի դուրսը քաղցր է նրնդի:

—Բաւ ինչ էի արի, Անաճան, լաւ դիզիս աղաթ է, ասանց էտ էլ չէր ըլի . . .

—Հալաթ, հալաթ, հաստատեց Անէն:

—Ամա, հէստի բարաթ դուրսը մահու էր տալի, վար ոչով չէր փերը անի, թէ դասիլի իս անում:

—Աղաթ է, ցիթաղալ, աղաթ է, բաւ ինչ էի արի, կրկնեց Մակին, սրտումս ուրախ էլ էի, ամա չէր ըլի, աչիքը համա . . .

զրած յիշատակարանները հաւաքելու և կարգաւոր համար: Այժմ նոյն մեծ անձնի հրապարակական ճառախօսութիւնը Հայոց աղգային սահմանադրութեան վերայ ճառ կատարեւում տպած է մի Գերմանական լրագրում: Ունք այս արժան համարեցինք հաղորդելու մեր ընթերցողներին:

Սահմանադրութիւն Հայոց 1872:

Այս անգամ ձեզ խօսելու նիւթս Հայոց Սահմանադրութեան վերայ է, որի տարեդարձը տօնախմբվեցաւ մայիսի 28-ին:

Սահմանադրութիւն, Սահմանադրութիւն և Սահմանադրութիւն մարգարէս:

Բայց Հայոց Սահմանադրութիւնը չէ նման ոչ Ամերիկացոյց հասարակագիտութեան, ոչ Ֆրանսիայի օրինաց, որ մինչև երկինք բարձրացրին և ոչ այն սահմանադրութեանց, որ արանց 30—40—50 տարի առաջ մի ըստ միոջէ ծագեցան և մի ըստ միոջէ խաւարեցան, մէջ այդպէս չէ, այլ մի պարկեշտ և զեղեցիկ ձև է կառավարութեան, այսինքն թէ, 12 տարի առաջ Լուսաւորական Հայք՝ որ աղղի մեծացրին մասն են կաղմում, Օսմանեան տէրութեան պաշտօնական հաւանութեամբ մի կանոնադրութիւն հաստատեցին, որով իւրաքանչիւր Հայ իրաւունք պիտի ունենայ ոչ միայն պատրիարքի կամ հոգեւոր իշխանների ընտրութեանը, այլ նաև դպրոցների, եկեղեցիների, հիւանդանոցների և զերեզմանատների անօրինութեան վերայ խօսք կամ դիտողութիւն անելու, եկամուտները քննելու և միանգամայն աղղի մէջ պատուաւոր անձներ ընտրելու, որ Պատրիարքարանի ժողովների մէջ իրենց իրաւունքը ներկայացնեն: Եւ որովհետեւ այս պիտի հիմնական վերահսկողութիւնը թէ բարոյապէս և թէ նիւթապէս ապրին բարեգաւաճման վերայ աղղում է, ուստի յարմար դատուեցաւ, որ սահմանադրութեան պահանջած պիտոյքը ներհուս անձինք միայն հոգան ու խնամեն: Ամենի սրտի մէջ նոր եռանդ ծնաւ յառաջադիմութեան և դարգացման Հայկական լեզուն այսօր ամեն տեղ ստէպ ստէպ լսում է մանաւանդ նոյալ մէջ, որը ճիզլիթներին նենդամիտ հարքներէր խափուած մի քանի ժամանակ իրենց մայրենի լեզուն մոռացել էին իրրե հերետիկոսի լեզու, և Միսիթարեանց բաղմարիւն ջանքն և աշխատանքը սկսաւ արդիւնաւոր լինել ու պրտակուլ: Գրականութիւնն օր ըստ օրէ դարգանում է և Հայ լրագիրներն այսօր աւելի բաղմարիւն են քան Յունաց բաղմախօս լրագիրները, նոյնպէս և այլ աղղեղներ: Ուսման սէրն այնքան արմատա-

—Հիմի կի քու զլիս տէրը դուն իտաւեացրեց Զուրնափաղինց Նաւոն, ինչ քեփդ տայ էն արա . . .

—Քա, կուլի ուրիշ մարդ է ուղում, ընդհատեց Խուզաքինց Սաբէգին:

—Վուլ, ինչ իս ասում, բացաղանցիկ Մակին, չէ զիթաղալ, մէկեմէն լա խիտ խեղ տեսայ ու մնաց մէկելը:

Այս բողբէին նոյալ մօտով անցկացաւ մի մշակ:

—Կու կու, կանչեց նորան Անէն:

—Ի՞նչ ա, ախիլի պարոն, ասաց մօտ դալով մշակը:

—Կնիկ ունիս, հարցրեց Անէն:

—Ունի, աղչիլի պարոն, մոռաւ, պատասխանեց մշակը:

—Վուրթիք կի ունիս, հարցրեց դարձեալ Անէն:

—Մի տղայ ունիմ, աղչիլի պարոն:

—Այ, էս աղչիլը ուղում է քեզ ուղի, ասաց յանկարձ Անէն ցոյց տալով Մակի վերայ: Ամենքը ծիծաղացին, իսկ խեղճ մշակը պէտքած նայեց նոյալ վերայ, փոքր ինչ ժպտաց և անցկացաւ շուտով:

Մ. Ս.

ցած է այսօր Հայոց մէջ, որ մինչև անգամ մշակելով, որ իրանց ապրուստը և բնական հոգաբար համար հայրենեաց հեռուոր գեղերից և Պոլսի գաղթին, մի տարի առաջ ընկերութիւն կազմեցին կարգաւ, գրեւ, հաշուել տպերու համար, որպէս զի լրագրիներ ու գրքեր կարգաւ կարող լինեն իրենց ընկերական վեճակը բարոյեցում միջոցները խորհել: Եւ Հայոց հնութիւններով մի վերջ պարտաւորւեալ: ուղեցի մի քանի անգամ այս նիւթին վրայ ճառարտութիւններ անել: ամեն անգամ հարկաւոր անձինք փութացին դալ այս ուսումնական նիւթը լսելու, այնպէս որ մի անգամ ժողովրդեան բազմաթիւնից ամբողջաց արհար փութել և թուալ — Գալուսի մայր եկեղեցւոյն ներքին ընդարձակ դուռի մէջ առնաբանել: Սահմանադրութեան տարեգարձն ամեն տարի մեծ հանդէսով տօնուէն Հայերը բաժնորդ ամեն կողմից անհամար բազմութիւն դիմում է շինարար խելիքի կոչուած զանազանք: Այս հանգամանքը յիշեցնում է ինչ այն տխուր օրը, երբ երկու տարի առաջ ճիշդ սահմանադրութեան տարեգարձին (այսինքն մայիսի 24-ին) Բերայի ահաւոր և սարսափելի կրակը պատահեցաւ, որ հազարներով անէր և հատարակեց շէնքեր մոխիր դարձրեց և որին հարկաւոր անձինք զոհ եղան: Մինչդեռ լափող և կործանիչ տարրը ամեն կողմ աւերում: և մահ էր տալում, մեր Հայերը իրենց իրենց զուարթամիտ անհոգութեան տուած աղապին երգեր հնչեցնելով հանդէսից յետ էին դառնում: Սակայն ո՞վ կարող է նկարագրել այն տխուր տեսարանը, որ նոցա առաջ բազմեցաւ, երբ նոցա հայերը, մայրերը, եղբայրները և քոյրերը ամենքն էլ մի մի կողմ ջրուած և շատերն իսկ զոհ եղած էին այն սարսափելի կրակին: Հայն իր հոգեւորութեան մէջ գերմանացու խորանքներ և յարանա յարանութիւնն ունի, շղանդացու սիրտով իմում հաստատաւորութիւնը և Անդրեւացու կրօնասիրութիւնը: առանց անտարբեր լինելու դէպի իւր դժբաղդութիւնը, քաջած գառն ցաւերը չէ քարոզում ուրիշին, այս պատճառով երբ ահալին կրակը պատահեցաւ, Հայերը չյուսահատվեցան և քաջութեամբ ձեռնարկեցին իրենց աները վերստին կանգնելու: Սակայն արեւտի օրուան յիշատակն ազգային տօնախմբութեան յիշատակից հեռացնելու համար այս տարի մայիսի 28-ին կատարուեցաւ ազգային հանդէսը փոխանակ մայիսի 24-ին: Առաւօտը ամեն թաղերից վաղեցին Հայերը անթիւ բազմութեամբ դէպ ի Գարեթեյի կամարձը, որ ոսկորներ երկու ամիսը միացնում է: Շիրքէթի թայրիէ ընկերութեան շղեւաւորը չաւառահանացան Հայ ժողովուրդը փոխադրելու, և հարկ եղաւ Ազգային ընկերութիւնից ուրիշ շղեւաւոր վարձել: Ո՛հ ինչ սիրուն և զուարթատես տեսարան էր, երբ Բոսփորի կապուտակ ջրերի վրայ շղեւաւորը դրօշակներով զարդարուած մէկ կողմից սիրայ և մոտրմութեան քաղցր ձայները բազմաթուաւ նուաճներու միջից անցնելով լըս վում էին: Ազգային և փանտեան հիմնադիր բարեբարաց երկու վարժարանների ձրիավորած աշակերտաց համար մասնաւոր շղեւաւոր էր վարձուած, ուր կային նաև բացի այս աշակերտներից տոնակով հրաւիրված անձինք: Ազգային վարժարանի աշակերտութեան բոլոր սպիտակ գլեխակ վերայ կարմիր ուրար առած և դուռներն էլ սպիտակ քոյ ձգած սիրուն կերպարանք ունէին: Իսկ փանտեան վարժարանի աշակերտները պարզ սակայն բարեձև զգեստ ունէին: Ժամը 9 1/2 էր երբ շղեւաւորը քաղցր և հեշտաւոր երաժշտութեան ձայներով կամօքից հեռացաւ և կայսերական ջրաղանի պարտի առաջ մի

քանի լուսի դարձեցաւ, այն ժամանակ աշակերտութեան հիւր ի պատիւ վեհապառ Սուլթանին այնպիսի գեղեցիկ երգ երգեցին, որ պարտի մէջ եղողները բոլոր պատուահաները վաղեցին: Ահաօրից փոքր ինչ առաջ շղեւաւորը Պեդիքի քաղցր նուաճատոյցին մօտեցաւ, և այս տեղի եկեղեցու մէջ բոլոր հրաւիրված ժողովուրդը և աշակերտները հանդիսաւոր պատարագ լսելի վերջը, դարձեալ շղեւաւոր մանկով Ենի մահալլէ կոչված գիւղը գնացին: Այնտեղ մի ազգասէր և հարուստ հայ Եսէֆան Կ. Բարսեղեան իւր ընդարձակ պարտեզը ժողովրդեան համար բաց արաւ, ուր գեղապետակ բարձրաւանդակի վերայ վեց հարկուր հոգի սեղան նստան: Այստեղ էլ աշակերտութեանը գեղեցիկ երգ երգեցին, ուր այն ժամանակ ևս ինչ իմ հայրենիք, քուան կարծեցի: Հայ էին երգեցողները, բաւերն ևս Հայ, սակայն ներկայանալով ինչպիսիք և ո՞՞ր գերմանական, ուսուցիչն էլ գերմանացի: Եւ ահա այսպէս զուարթ սիրուն ժամանակ անցնացնելով: Սակայն Ասիոյ կողմը աւերել մեծ շարժում կար: Զարդարեց աւերել Հայ շինարար իսկեղևի գաշտի մէջ զբաղուած էին և կարծես թէ միմեանց խօսք էին տուել, որ այն մոտրմութեան հանդէսի մէջ մի գուցէ բան պատահի, որ իրենց զուարթութիւնը և հանգիստը խափանէ: Ժողովրդեան ամեն դասերն ներկայ էին, փարթամ սեղանաւորներից սկսած մինչև բնական լիւր, բարձր աստիճան վարդապետներն և պարկեշտ գործաւորները ամենքն էլ եղբայրաբար միմեանց հետ խառն էին: Կային նաև մի քանի Եւրոպացիք: Ուրախութեան խառնիճաղանք ձայներն հետ, առեւնարտութեան ձայներ էլ լսվում էին և որ զարմանալին էր, տեղ տեղ մասնաւոր բեմի պէս բարձր տեղեր շինել էին ժողովրդեան ճառ կարդացողների համար: Այս ևս իսկ տեսայ ճառարտութիւն անողներ, տեսայ մի տղայ հազու 8—9 տարեկան, որ եռանդուն ձևերով բան էր ասում շղեւալից զուարթամիտ ժողովրդեան: Երբ երկուսն աւարտեց իւր ճառը, մի բնական կիր բէմը բարձրացաւ, որ թերեւս մի քանի տարի առաջ թողել էր իր Հայրենի եաց լեռները, թէպէտ դիտութիւնից զբոլ կած սակայն հայրենասիրութեան ջնքով ոգով վառված բարձրաձայն գոչում էր: «Այո՛ և ևս Հայ եմ և ևս Հայաստանեայց որդի եմ: և իւր կարճատև սակայն հրաբորբը ճառի մէջ ամենին բացաղանջում էր, թէ իւրաքանչիւր մարդկային ընկերութեան հիմն պէտքէ հայրենիքը միայն լինի: Լաւած և տեսած Հայ էր, մինչև անգամ դաշտի մէջ երգած զանազան Եւրոպական երգերը ինչպէս նաև յետադարձի ժամանակ շղեւալի մէջ երգուած օպերէզների հատուածները Հայերէն բառերով էին: Երբեմն երբեմն Յունական յաւուռ ազգային եղանակներ էլ լսեցին: արտուել էին իմաց էին տալին, որ Հայերը չէին ուզում երբեք զանազանութիւն անել ազգի կամ հաւատաց մէջ և մանաւանդ թէ կողմն ամենին հետ խաղաղութեամբ ապրել:»

Կ. Պոլս:

Սուրհովտ փաշայի մեծ կայսրոս նշանակվելը ճաճկաստանի համար մի նոր տարեգրութիւն կարող է համարվել, նայելով նորա մինչև ցայժմ ցոյց տուած ընդունակութեանց իրեն: Զարդարական կատարելիք մի քանի նահանգների: ճաճկաստանի բոլոր ազգերի համար այս նշանակութիւնը մեծ ուրախութեան առիթ է և վեհապառ Սուլթանի առ իւր հպատակները ունեցած սիրայ վրայ եղաւ: Ուստի և ամեն ազգերի ներկայացուցիչներն շտապեցին ու

խախտվեալն արտի շնորհաւորելու այս նշանակութիւնը: Տարաթ յուլիսի 22-ին արաւան պատրիարկ հայրը իւր փոխանորդի հետ գնաց Մեծ Եկարդումն նորա նշանակութիւնը և բարձր պաշտօնը ազգի կողմից շնորհաւորելու հետևեալ խօսքերով: «Այս բարեբաղդ օրը առաջին անգամ ձեր բարձրութեան ներկայանալով շնորհաւորում եմ կայսերական մեծութեան և նորա արժանութիւն փոխանորդին, շնորհաւորում եմ Նորին Մեծութիւնը, որ ձեզ պէս բարեւեր և մեծագործ կարգքոս ունեցաւ և ձեզ, որ արժանացաք իրաւամբ այդ ազգաշէն և հայրենասիր պաշտօնին: Շնորհաւորում եմ բոլոր ազգիս կողմից այդ արժանաւոր ընտրութիւնը և նորա հետ ուրախանալով մայրութեամբ ամեն նարարձեալ Աստուծոց, որ այդ պաշտօնի մէջ խաղաղութեամբ ընթացք ունենան:» Մեծ կարգքոս պատասխանեց: «Այս պաշտօնը, որ ինչ յաճուեցաւ վեհ. Սուլթանի խաղաղութեամբ և որ ժողովրդեան համակրութիւնը դրած եմ տեսնում, պէտք է իմանալ, որ իմ նախորդներին կարծածի պէս ժողովրդեան համար անուանելի պաշտօն չէ, որովհետեւ նա ժողովրդեան օգտին ծառայելու համար սահմանված է և մեք ամենքս էլ ժողովրդեան օգտաստներն ենք: Տէրութեան հպատակներն մէջ Հայ ազգը ամենից աւելի սիրելի եղած է ինչ իւր հայրենասիրութեամբ և ամեն դործի համար ունեցած յարմարութեամբ: Այս ազգը երբեմն երեւել մարդիկ էլ ընծայել է երկրին: Ինչպիսիք են Ալաթիան Եփեսոյին, Օսեան Եփեսոյին:»

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ:

ԼԻԿԻՆԳՍՏՈՆԻ ԱՌԻՋՆԵ ՆԱՄԱԿ:

Times Լրագիրը տպել է New-York-Herald Լրագիր խմբագրի ուղարկած Լիկինգստոնի ձեռագրերը նամակը: Ահա նորա պարտականութիւնը: Ուղիղ, ճանաչանիկայի վերայ, յոյները, 1871 թ. Մեկնելին ինչ շատ յուստնաւ գրութեան մէջ գտաւ: Եւ հասցայ Ուղիղի տող 4—5 հարկուր մոյն անկողց յետոյ արեւադարձային արեւի կիկիլ ճառագայթների տակ: Եւ խաղաղաց, չարաբարեցայ, անանկացայ և ստիպելաց վերագաւառ այն ժամանակ, երբ ևս շատ մօտ էին ճանապարհորդութեան նըպատակին հանդէսը: Այս բոլոր նեղութեանց պատճառը այն էր, որ Զանդիբարից լաւ ուղեցոյցների փոխարէն, ինչ ուղարկեցին տարուկների մի խումբ: Իմ ցար աւերացաւ տեսնելով «մարդոց ամբողջութիւնը մարդոց վերաբերութեամբ և առողջութիւնն խանդարեցաւ, զորութիւնն այնքան նուազեցաւ որ ևս կարծեցի թէ մեռնելու եմ ճանապարհին: Եւ առանց չափազանցութեան կարող եմ ասել, որ ինչ համար շատ ծանր էր արեւից արտաշխկած շողի վերայ դրած ամեն մի քաղաքական և երբ ևս հասցայ Ուղիղի, արդէն կմախք էի դարձել լուրջով: Ուղիղում ևս իմացայ, որ 500 Ք. ստերկինգի ապագրած ստրկաւոր յանձնել էին մի հարկեցող գերձակի, որ 18 ամսուայ մէջ ճանապարհին մոխում էր և վերջապէս փոխել մնացածը փողոսի և տարուկների վերայ: Այդ մարդը զձեռնով, որ ևս մեռած եմ, գրեց Ունիանիէմէի նահանգապետին, թէ իմ գտնելու համար ուղարկած տարուկները իմ մահուան լուրը բերին, ուստի թողատուութիւն խնդրեց մնացած ստրկաւոր ծախելու, որ դու չէր վաճառել, Այն ինչ նա իմացել էր ինչ տեսնողներից, որ ևս կենդանի եմ և սպասում եմ տարուկների և ուղեցոյցներին: Եւ ոչինչ չկարողացայ այդ մարդու դէմ անելու որովհետեւ այս տեղ բացի սրից և դէպքից ուրիշ օրէնք չկայ: Եւ շատ թուեցաւ էլ և դուրի էի ամենակարեւոր բաներից: մնացել էր մօտս մի քանի կտոր կերպուս և թագեւէ, որոնք պահել էի իրտու նեղութեան ժամանակի համար: Այսպիսով ևս Ուղիղում մեծ աղքատութեան մէջ պէտք է մնայի, բայց չյուսահատեցայ: Այս էր դրութիւնս, երբ իմացայ Ստէնլիի գալուստը: Նորաներկայութիւնը ինչ կենդանացրեց և մի կոթնակից յետոյ լուրս լուրս վերականգնեցաւ:

Նեղոս գետի ակունքը գտնվում են միջին Աֆրիկայի հարավային մասում 700 մետր երկարությամբ տարածված մէջ: Այս ակունքները սնունդ են հանում, որ նոցա համարել ցանկացողը պէտք է նուիրել իւր ամբողջ կեանքը դրա համար: Այդ ջրերը ժողովրդով կազմում են չորս գետ, որոնցից մեծ Նեղոսի ճորում 10—12 աստիճան հարստային լայնութեան մէջ կազմում են երկու գետ: Դառ ժամանակ անցաւ, մինչև ևս լուծեցի այս հարցը և պարզ դարձաւ կազմեցի այդ գետերի ուղղութեան մասին: Հետազոտութեանց ժամանակ ևս հարկաւոր էի ոչ միայն ինչ համար նոր ճանապարհ հարկելու, այլ և ամեն մի փայլափայտ, որովհետեւ ինչպիսիք ոչ ոք չգիտէր թէ ուր է ընթաց նոսր այդ ջրերը: ասում էին, չմեք խմում ենք նոցանից ջուր այնքան, որքան մեզ հարկաւոր է, իսկ մնացածը թող իւր համար ընթանայ առաջ: Այս երկիրը իկող Պարտագաղացի իւրեանց ուշադրութիւնը միայն փայլալի տարուկների վերայ են դարձրել զլիաւորապէս իսկ միւս բաներին շատ տառապիտ էին: Եւ վերջին նպատակաւ էր հետազոտել այդ ջրերը միջին մասը, որ ընթանում է մարդակերպ Մանիուէ մակամ կրճատակ Մանիւմա աշխարհում: Եւ այնտեղ շատ խաղցրաստիքի հանդէպ: Այնտեղ այդ ջրերը կտրուում են չորս մեծ լճեր: Եւ չորրորդ լճից շատ մօտիկ է երբ հարկաւորեցայ վերագաւառել: Այդ լճի 1—3 մետր լայնութիւն ունի և երբեք ոտն անցնել չէ կարելի—այնքան խորն է: Եւ խորանից խորն են գալիս: Իսկ փրկաւ կամ Բարբիբա գետը, որ ընկնում է Կամպուչիոյ լճի և մեծ գետ Լոմանի, որ նայն լճին է ընթանալու: Եւ այնտեղ անցնելով Լինիոյն լճից և լուրջութիւն կազմում է Նեղոս գետի այն արմատն մասը, որ Պեդիքի կողմէր առեւտուր անում: Իսկ յայտնի է 600 մետր տարածութեան Նեղոս գետը կազմող ջրերի, մնում է դեռ 100 մետր, որ առաւել ճեռաբար պէտք է պարզելու (եթէ չեմ սխալվում) այն տեղ զուարթութեամբ կարելի էր անել: Եւ ամեն մի շատ շատ մեծ գետ է դառնում: Գոցանից երկուսը Լոմէր և Լոմանի ընթանում են գետի հիւսիս, երկուսու, իսկ մնացեալ երկուսը Լոմայ կամ վերին Զամիլգէ և Կամիլու մասում Նիլոսի կողմը: Գուցէ սքա Նեղոս գետ այն ակունքն են, որոնց մասին Հերոդոտոսը լսել էր Սանա քաղաքում: Ինչ այնքան անգամ ասել են դոցա մասին մինչև անգամ ժամանակ, երբ ևս շատ հեռու էի նոցանից, և չեմ կարող կատարել նոցա գոյութեան մասին և չնայելով օտարիկ ցանկութեան, փրկաւ անաւոր տուն, երբ մտաբերում եմ ընտանիքս, ևս այնտեղ անցնելու պէտքէ հարուստ կամ գործն և գտնեմ այդ ակունքը:»

500 Ք. ստ, ապրանքը կրկին յանձնել տարուկներին ինչ հասցնելու համար, ուստի տարի ճանապարհում են էին, չորս տուտուր խաղաղ: Եւ ինքս պէտք է գտնեմ նոցա կողմ Ունիանիէմէի, որ կարողանամ շարունակ գործս: Եթէ իմ ցուցմունքս Ուղիղում տարուկներ լինելու մասին կնայատուն Աֆրիկայի բերեան կղերքում տարուկներ արեւորի ջայնելուն, իմ ճանապարհորդութեան այդ անաւոր ևս առաւել կարեւոր կհամարեմ, ք Նեղոս գետի բոլոր ակունքը գտնելու:

ՄԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ:

Արտասանի և Իմբրէթի Հայոց վիլայի կոնստանտնուլէ ներկայ տարեկան 15 կրկնի անդրախաւսութիւն երեք օրից յետոյ կրկնաձրախաւսութիւն կատարաւ: տարւոյ Եւփամիտագաւան կրկն լրացաւ: Եւ 8. Պայմանական կարելի է կարգաւ կոնստանտնուլէ ամեն օր, բայց ի տօներից և կիրակիից, առաւել 9 ժամից մինչև 9 1/2 ժամ:

Հրատարակել Հ. ԵՄԵԱՃԱՆԱՅԻ
Խմբագիր Պ. ՍԻՄԵՕՆԵԱՆԻ:
Ի Տպարանի Հ. Եմբիանեանց և Ընկ.
Ի տան Եփեսոյին:

ДОЗВОЛЕНО ПЕЧАТАЮЮ 26 АВГУСТА 1871
ТИФЛИСЬ